

Mûsikîşinas-ı Şehir Tanbûrî Cemil Bey'in Artistik Plaklarının Husûsî Kataloğu ve Cemil Bey'in Tuttuğu Notlar

Arş. Gör. Erhan ÖZDEN*

Atıf / ©- Özden, E. (2013). Mûsikîşinas-ı Şehir Tanbûrî Cemil Bey'in Artistik Plaklarının Husûsî Kataloğu ve Cemil Bey'in Tuttuğu Notlar, *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 13 (1), 211-227.

Özet- *Fonografin icadından sonra özellikle sanatkârlar açısından yeni bir icra alanı doğmuştur. Artık sanatkârlar stüdyo ortamlarında yaptıkları temiz kayıtlarla halka ulaşabilmektedirler. On dokuzuncu asrın sonlarında görülmeye başlayan bu müzik teknolojisi sayesinde ayrıca dönemin musikisi hakkında bir fikir edinebilmekteyiz. Amerika ve Avrupa'dan sonra Osmanlı musikisine hizmet etmeye başlayan ses kayıt firmaları İstanbul'da kurdukları stüdyolar sayesinde on binlerce plağa ses vermişlerdir. Bu firmalar plaklara ilave olarak bir de katalog hazırlamakta idiler. Bu kataloglar iki şekilde hazırlanmaktaydı. Hafız Yaşar Bey, Deniz Kızı Eftelya ve Tanbûri Cemil Bey gibi devrin en önemli sanatkârlarına hazırlanan kataloglar hususi kataloglardı. Diğerleri ise genel eser listelerini veren umumi kataloglardan oluşmaktaydı. Hususi kataloglar sanatkârın yaptığı icraları müstakil bir liste halinde sunmalarından dolayı mûsikî tarihi açısından oldukça önemlidir. Bu çalışma Orfeon Record'un Tanbûrî Cemil Bey için hazırlamış olduğu hususi kataloğu ve üstadın tuttuğu notları konu edinmektedir.*

Anahtar sözcükler- *Fonograf, Edison, Bilumental Kardeşler, Tanbûrî Cemil Bey, Orfeon Record.*

§§§

* Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta: erhan.ozden@marmara.edu.tr

Giriş

Klâsik Türk Mûsikisi'nin tarihine bakıldığında saz eseri repertuarının sözlü eser zenginliğinin yanında biraz gölgede kaldığı görülmektedir. Bunun nedenleri arasında güfteye dayalı beste anlayışı ve fasıl ritüelini sayabiliriz. Özellikle Divan Edebiyatı'nın etkisiyle Osmanlı'da şair-şiiir-bestekâr zinciri oluşmuştur. Yaşadığımız coğrafyada da bu durum aşağı yukarı aynı eksendedir. Orta Doğu ve Arap Yarımadası'nda icra edilen müzikler çoğunlukla şiiir ilhamlı bir besteleme geleneğinin ürünleridirler. Bu durum günümüz pence-resinden bakıldığında bir eksiklik gibi algılanabilir. Ancak tarihi konuları değerlendirenken yaşadığımız çağın anlayışından ziyade o dönemin beğeni ve değerlerini göz önünde bulundurmak gerekir. Osmanlı mûsikîsi sistematik bir yapı kazandığı 13 ve 14. Yüzyıllardan itibaren sürekli bir gelişme göstermiş ve her yüzyıl beraberinde çeşitli ekol ve üsluplar doğurmuştur. Günümüze ulaşan eserler dönemlerinin mûsikî anlayışını yansıtmakla beraber bestekârları hakkında da bilgiler vermektedir. Ancak icracı açısından aynı şeyleri söylemek pek mümkün değildir. Zira bir icracıyı tavır ve üslup açısından değerlendirebilmek için ses kaydı gereklidir. Bestelerinden hangi ekole ait olduğu tahmin edilebilir fakat virtüozite ve tavır konusunda kayıt olmadan bir hükme varmak pek mümkün değildir.

Geçmişe dönük müzik araştırmaları belge, hiyeroglif resim-kabartma, çalgı örnekleri, repertuar gibi somut veriler ışığında yapılmaktadır. Bu verilere 19. Yüzyılın ikinci yarısından itibaren ses kaydı da eklenmiştir. Fransız Edouard-Leon Scott (1817-1879), Charles Cros (1842-1888) ve Amerikalı Thomas A. Edison'un sesi kaydetme çalışmaları sonuç vermiş ve ilk "fonograf" makinası 1877-78 yıllarında kullanılmaya başlanmıştır. Cihazın mucidi olarak kayıtlara Thomas Edison geçmiştir.¹ Fonograf, Eski Yunancada ses anlamına gelen "fon" ile yazmak anlamındaki "grafo" kelimelerinin birleşmesinden meydana gelmektedir. Diğer dillere İng: Phonograf, Fr: Phonographe, Alm: Fonograph Tr: Fonograf şeklinde girmiştir.² Cihaz ilk yıllarda istenilen düzeyde ses kaydı yapamıyordu. Kaydedilen seste bozulmalar, tizlik ve pestlik gibi sorunlar yaşanmaktaydı. 20. Yüzyılın ilerleyen teknolojisi ile beraber daha temiz kayıtlar yapılmaya başlanmıştır. Zamanla fonograf kelimesi yerini "gramofon"a bırakmış ve kısa sürede dünyanın gelişmiş kentlerine ulaşarak gittiği yerlerde bir sanayi oluşturmuştur. Açılan kayıt şirketleri ve plak fabrikaları ülkelerin önemli yatırım kuruluşları haline gelmişlerdir. Fonograf ve gramofonun ilk ulaştığı

¹ Ahmet Rasim, *Bedayi-i Keşfiyât ve İhtiraât-ı Beşeriyeden Fonograf*, Matbaa-i K. Bağdadliyan, İstanbul 1886, s. 7.

² *Gramofonun Tarihçesi*, Gramofon, Pendik Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul 2010, s. 15.

yerlerden biri de İstanbul'dur. Fonografı Osmanlı'yla ilk tanıştıran (1895) Polonya'lı yahudi Sigmund Weinberg'dir. Weinberg aynı zamanda Türk sinemasının gelişmesine ve yaygınlaşmasına önemli katkılar sağlamıştır. Önceleri kayıtlar İstanbul'da yapıldıktan sonra çoğaltım için Almanya ve İngiltere'ye gidiyordu. Bu maliyetli ve zahmetli süreç Feriköy ve Yeşilköy'deki ilk plak fabrikaları kurulana kadar devam etti. Yaklaşık on yıl süren dönemde binlerce kayıt Almanya ve İngiliz arşivlerine girmiştir. Ancak yaşanan iki dünya savaşı maalesef bu arşivden geriye pek birşey bırakmamıştır.³

Osmanlı'nın son dönemlerinde oluşan kayıt ve plak endüstrisinde İstanbul'da pek çok kayıt şirketi kurulmuştur. Bunların başında The Gramophone Company, Orfeon, Odeon, Columbia, Gramophone Concert Record, Emil Berliner, His Master's Voice, Polydor, Pathe gibi şirketler gelmektedir.⁴ İstanbul'daki kayıt ve plak piyasasına en büyük katkısı ilk yerli plak fabrikasını Feriköy'de açan Blumenthal kardeşler yapmışlardır. Odeon, Orfeon ve Columbia gibi markalarla koleksiyonerlerin arşivlerini süsleyen pek çok kaydı Blumenthal kardeşlerin Osmanlı müsikîsine yaptığı bir hizmet olarak görmek gerekir.⁵ Ayrıca üzerinde kopek logosu bulunan Sahibinin Sesi (His Master's Voice) plakları da yüzlerce plağa ses vermişlerdir. 27 cm'lik olarak bilinen bu ilk plakların her yüzüne 3-4 dakikalık kayıt yapılabildiği için çalınan eserler süreye göre icra edilmişlerdir. Bu yüzden bazı eserler metronom olarak hızlı çalınmış bazılarının bir veya birkaç bölümü -mesela bir saz semaisinin son teslimi- süre yetmediği için icra edilmemiştir. Zamanla plak endüstrisi zaman sıkıntısını ortadan kaldırarak uzun çalar plaklar üretmeye başlamıştır. Bu sayede bir plakta 4-5 eser kaydı mümkün olabilmektedir. Sanatlarını fasıl mekanları, sahne, cemiyet, tekke ve çeşitli kurumlarda icra eden Osmanlı Müsikîsinin ünlü hanende, sazende ve toplulukları kendilerini kısa sürede kayıt piyasasının içinde bulmuşlardır. Plak firmaları en iyi kayıtları yapabilmek için sanatçı peşinde koşmaya başlamış bu durum maddi olarak bir çok sanatkârın işine yaramıştır. Ancak kayıt tekliflerine her sanatkâr aynı yaklaşımı göstermemiştir. Oluşan kayıt piyasasında sanatlarını kirlenme korkusu, kullanıma endişesi ve en önemlisi büyük sanatkârlarda görülen titizlik ve beğenmeme gibi etkenler bazı sanatkârların plak şirketlerinin tekliflerini geri çevirmelerinde önemli rol oynamıştır. Bu sanatkârların başında Tanbûrî Cemil Bey gelmektedir.

³ Gramofonun Tarihçesi, s. 24.

⁴ Cemal Ünlü, *Git Zaman Gel Zaman-Fonograf-Gramofon-Taş Plak*, Pan Yay. İstanbul 2004, s. 253, 279.

⁵ Tanbûrî Cemil Bey'in cenazesine sadece yirmiye yakın kişi katılmıştır. Bunlar arasında Hermann ve Jülius Bilumenthal'da bulunmaktaydı.

Henüz 19-20'li yaşlarda İstanbul'un mûsikî çevrelerinde hayranlıkla takip edilen Cemîl Bey hocası Tanbûrî Ali Efendi tarafından beraber buldukları bir mecliste şu övgülere layık görülmüştür.

*“Evlâdım bunca senedir bu sâzı çaldım. Eh, şöyle böyle biraz yendik de sanırdım. Şimdi, seni dinledikten sonra, bir daha tanbûru elime almayacağım.”*⁶

Cemîl Bey'in mûsikîye olan kabiliyeti daha küçük yaşlardayken kendini göstermiştir. Üç yaşında babasını kaybetmesi ve amcazade konağında geçen disiplinli hayatı, titiz ve melankolik karakterinde önemli rol oynamıştır. Bestelerindeki romantizm ve virtüozluğundan dolayı Mozart ve Paganini'ye, kompozisyonlarındaki yenilikçi kalıplardan dolayı da Bach'a benzetilmektedir.⁷ Aslında Cemîl Bey'e hangi yönden bakarsanız bakın karşınıza bir Osmanlı sanatkârı, beyefendisi ve de en önemlisi yalnızca büyük sanatkârlara ait mütevazî ruh hali çıkmaktadır. Bu yüzden Cemîl'de şan, şöhret ve zenginlik telaşı yoktur. Plak kayıt tekliflerine ilk başta gösterdiği yaklaşım bunu açıkça göstermektedir. Blumental kardeşlerin yanında stüdyo rejisörü olarak çalışan Jak Beresi bu durumu Mesud Cemîl'e şöyle anlatmaktadır:

“1908 senesinde Odeon plak fabrikası hesabına bu müessesenin Türkiye acentası olan Blümenthal Biraderler'le Tanbûrî Cemîl Bey 100 Napolyon altını mukabilinde plak doldurmak üzere anlaştılar. Para, Kredi Liyone Bankası'na deposit edildi. Fakat ertesi gün Cemîl Bey büroya gelerek çalamayacağını ve paranın bankadan çekilmesini, derin hayret ve teessüfümüz karşısında kat'î bir lisanla söyledi, gitti. Ancak birkaç sene sonra tanıdığınızı zannettiğim ziraat mühendisi Şevket Bey, Tanbûrî Cemîl Bey'i plak çalmağa ikna ettiğini bildirdi. Bir mukavele yaptık ve bu suretle bildiğiniz Orfeon plakları, 1914 Harbi'ne kadar yavaş yavaş meydâna geldi.”

Cemîl Bey'in 1871 yılında Molla Gürani'de başlayan yaşamı⁸ boyunca ruhunda türlü çalkantılar hiç eksik olmamıştır. Ruhundaki bu hassasiyet önce tanbûruna sonra eserlerine yansımaktadır. Akordu, perdeleri, aralıklardaki bütünlüğü ve makam geçkileri

⁶ Mesud Cemîl, *Tanbûrî Cemîl'in Hayatı*, Kubbealtı Neşriyatı, İstanbul 2002, s. 77.

⁷ Harold G. Hagopian , Ercüment Aksoy, *Tanbûrî Cemîl Bey Vol. II-III Albüm Kitapçığı*, Traditional Crossroads Yayınları, New York 1995, s. 4.

⁸ İbnül Emin Mahmut Kemal İnal, Hoş Sada, Maarif Basımevi, İstanbul 1958, s. 116. (Mesud Cemîl babasının doğum tarihini 1973 olarak vermekte ancak Cemîl Bey'in İbnü'l-emin Mahmut Kemal'e 1971 tarihini söylemiş olduğunu belirtmektedir.)

mükemmeldir.⁹ Kayıtlardaki titizliğinden dolayı kayıt şirketi yapılan mukaveleye mukabil Cemil Bey'in evine bir gramofon göndermiştir. Cemil Bey yaptığı kayıtları tekrar tekrar dinleyerek beğenmediği icraları yeniden çalmaktadır.¹⁰ Kişiliğindeki ve sanatındaki titizliği çaldığı plaklara yansıyan üstadın tanbûr dışında kemânçe¹¹, viyolonsel, yaylı tanbûr¹² ve lavta icrasındaki ustalığı yine bu kayıtlar sayesinde ölümsüzleşmiştir.

Plak kopyası henüz mümkün olmadığı ilk kayıt evrelerinde her plak için ayrı icra gerekmektedir. Mikrofonun icadından önce kayıtlar fonografa takılı çok geniş bir huniye yapılmaktaydı. Bu kayıtların özellikle tiz perdelerde sağladığı temiz sesler Cemil Bey'in icrasındaki nüansları gayet güzel yansıtmaktadırlar.¹³ Özellikle taş plak kayıtlarındaki bayan hanende seslerinden bu anlaşılmaktadır. Osmanlı'da plağa okuyan ilk hanım hanende Nasip Hanım'dır. Koleksiyonelerin ulaştıkları en eski plak ise yine Nasip Hanım'a ait üzerinde Gramophone Concert Record etiketi olan 1903 tarihli "Dağı Kürdi-Taksim-Nassib" adlı plaktır.¹⁴ Bu ilk taş plaklarda Deniz Kızı Eftelya, Lale-Nerkis Hanımlar, Seyyan Hanım gibi soprano-mezosoprano seslerden alınan kayıt sonuçları harikadır. Plak şirketlerinin yapılan kayıtların kataloglarını ve kayıt listelerini düzenli bir şekilde tuttukları görülmektedir. Bu kataloglar iki şekilde hazırlanmıştır. Birincisi şirkette yapılan tüm kayıtlar belli bir düzen içinde bir veya daha fazla katalogda bir arada listelenmektedir.¹⁵ İkinci olarak Tanbûrî Cemil Bey gibi devrin en önemli sanatkarlarına ait kayıtlar için hususi kataloglar hazırlanmıştır.

Makalede konu edindiğimiz Tanbûrî Cemil Bey'e ait kayıt kataloğu yukarıda bahsedilen hususi kataloglar içine girmektedir. Cemil Bey bu kayıtları yaptığı sırada kendi el yazısıyla bir liste tutmuştur. Bu liste bir defter halinde oğlu Mesud Cemil'den Neyzen Niyazi Sayın'a intikal etmiştir. Cemal Ünlü'nün "Git Zaman Gel Zaman"¹⁶ adlı kitabında

⁹ Gonca Tokuz, *Tanbûrî Necdet Yaşar (Anılar-Dostlar)*, Mas Yayınları, İstanbul 2009, s.87.

¹⁰ Mesud Cemil, s. 204.

¹¹ Klasik Türk Müsiki'sinde klasik kemânçe yada tırnak kemânçesi olarak bilinen bu saz 20. Yüzyıla kadar "kemânçe" olarak ifade ediliyordu.

¹² Cemil Bey'den önce tanbûrun yay ile çalındığına dair bir bilgiye henüz rastlayamadık. Zira hiç bir eserde yaylı tanbûrdan bahsedilmemektedir. Ayrıca Cemil Bey'e kadar yapılmış olan kayıtlarda yaylı tanbûr yoktur.

¹³ Cem Taylan, *Tanbûrî Cemil Bey*, Kalan Müzik Yayınları, İstanbul 1995.

¹⁴ Gökhan Akçura, *İvrir Zıvır Tarihi I "Unutma Beni"*, Om Yayınevi, İstanbul 2001, s. 25.

¹⁵ Örnek katalog için bkz; Sahibinin Sesi, Türkçe Plakların Esamisi, İstanbul 1930.

¹⁶ Cemal Ünlü, *Git Zaman Gel Zaman-Fonograf-Gramofon-Taş Plak*, Pan Yay. İstanbul 2004, s. 448.

yayınlanan defterde Cemil Bey'in yaptığı kayıtlarla ilgili değerlendirmeleri bulunmaktadır. Ancak Orfeon Record'un yayınladığı resmi katalogla üstadın tuttuğu notlar birebir aynı değildir. Resmi katalogda yer alan bir çok eser defterde görülmezken defterde yazılı olan bazı sözlü eserler de katalogda bulunmamaktadır.

**ORFEON RECORD'UN
TANBÛRİ CEMİL BEY HUSUSİ KATALOĞU
ORFEON RECORD**

**Mûsikîşinas-Şehir Tanbûrî Cemil Bey'in
Artistik Plaklarının Hususi Kataloğudur**

Galata Şişhane Yokuşu Feniks Matbaası

Muhterem Heveskârân-ı Mûsikînin Nazar-ı Dikkatine

Tanbûrî Cemil Bey merhum milli ve ananevi Türk aleti mûsikîyelerinde ilk büyük virtüöz ve bilhassa aynı zamanda Türk Mûsikîsi tarihinde yeni bir devir açan büyük bir sanatkârdır. Eski Türk ricalinden ve erbab-ı kaleminden merhum Tevfik Bey'in oğlu olup 1874 tarih-i miladisinde İstanbul'da doğmuş olan Cemil merhum daha on yaşına gelmemiş bir çocuk iken müteallik olduğu harikulâde mûsikî istidadının emarelerini göstermeye başlamış, bu zamandaki bütün çocukça oyunları ve eğlenceleri eve gelen misafirlerin çekme potinlerinden çıkardığı lastiklerle yahut içine derece derece su doldurulmuş bardaklarla çalgı çalmaya münhasır kalmıştı. Biraz daha büyüdükten sonra ailesinin mümanaatlarına rağmen ihtiyar bir tanbûrî amatör olan lalası Lenber Ağanın kendisinden sakladığı tanbûrlarla gizli gizli çalışmaya başlamış ve nihayet bir gün herkesi hayretler içinde bırakmıştı. Cemil Bey pek genç yaşında İstanbul'un her tarafında meşhur oldu ve bütün mûsikî mahfellerinde kendisinden bahsedilmeye başlandı. Çünkü bu genç çocuk bir anda yüzlerce senelerden beri hemen hemen aynı üslup ve ifadeyi muhafazada ısrar eden Türk Mûsikîsi'ne bir anda başka bir renk, başka bir çeşni, getirmiş ve o zamana kadar çok ibtidai bir saz halinde ve ibtidai bir teknikle çalınan halis Türk sazı tanbûru bilahare kemançe vesair başlıca Türk aleti mûsikîyesini en ince ve mürekkeb hissiyatı

ifade kabiliyetini haiz bir alet-i mûsikî derecesine getirerek bununla yeni bir lisan söylemeye başlamıştı.

Seneler geçti ve Cemil ilk zamanlarda perestîşkarı kadar çok olan muarızları ile beraber herkesin kalbine tesir etti ve tamamıyla müstesna ve nev-i şahsına münhasır bir halde kaldı.

Bu gün o öldü, fakat yaşayan bir Cemil mektebi, bir Cemil üslubu vardır ve bugün zevk mûsikîmize hakim olan yalnız o'dur.

“Bilumental Orfeon Record ve Talking Machine Fabrikası” namıyla maruf olan gramofon fabrikamız büyük dahinin bugün belki kendisini bizzat işitmeye muvaffak olabilenlerin bile unutmaya başlayacakları la-yezal nağmelerini ebediyen zabt ve kayıt etmeye muvaffak olduğundan dolayı iftihar ve bahtiyar hislerini izhar ve bilvesile merhumun hatırasını tekrar taziz ve tebcil eder.

İki taraflı 27 Santim Plaklar

Tanbûri Şehir Cemil Bey Tarafından Tanbûr ve Kemançe Taksimleri

Tanbûr, Osmanlı alet-i mûsikîyesinin en mükemmel ve makbulü olup gayet hassas teknesi ve bununla bir nevi muvazenet teşkil ederek esvatı mevceldiren kısım muhtezi uzun bir sapı vardır. Bu sap üzerinde esas perdelerden maadâ en dakik fasılaları gösteren seslerde mevcut olduğundan tanbûr perdesiz sazlara mahsus vûs'atı haizdir. Tanbûru sair alet-i mûsikîye-i mümasileden tefrik ve temyiz eden bu hususiyetten dolayı sadası gayet halâvetli ve müessir olup bir nevi nünaziş ve nezakiyetle çalınmak meşrutdur. Hatta iyi tanbûrîlerin bir ünvanı dahi “Tanbûrnüvaz” dır” ki parmakların nağamatı okşar surette seyredeceğine delalet eder.

Sıra no

3025	Sûzidil Taksim	Tanbûr İle
	Pesendide Taksim	Kemançe İle
3026	Nişâbürek Taksim	Tanbûr İle
	Irak Taksim	Kemançe İle
3027	Eviç Taksim	Tanbûr İle
	Evcâra Taksim	Kemançe İle

3028	Ferahnâk Taksim	Tanbûr İle
	Gerdaniye Taksim	Kemançe İle
3029	Sûzidîl Ara Taksim	Tanbûr İle
	Zavil Taksim	Kemançe İle
3030	Kürdi Taksim	Tanbûr İle
	Hüseyni Taksim	Kemançe İle
3031	Müstear Taksim	Tanbûr İle
	Segâh Taksim	Kemançe İle
3032	Gülizar Taksim	Tanbûr İle
	Ferahfeza Taksim	Kemançe İle
3033	Bayati-Araban Taksim	Tanbûr İle
	Uşşak Taksim	Yaylı Tanbûr İle
3034	Hicaz Taksim	Tanbûr İle
	Sultânî-Yegâh Taksim	Viyolonsel İle
3035	Neva Taksim	Tanbûr İle
	Muhayyer Taksim	Viyolonsel İle
3036	Nihavend Taksim	Tanbûr İle
	Hüzzam Taksim	Viyolonsel İle
3037	Uşşak Taksim	Lavta İle
	Isfahan Taksim	Viyolonsel İle
3038	Hicazkâr Kürdi Taksim	Lavta İle
	Mahur Taksim	Viyolonsel İle
3039	Saba Taksim	Kemançe İle
	Bestenigâr Taksim	Viyolonsel İle

3040	Mahur Taksim	Kemançe ile
	Segâh Taksim	Yaylı Tanbûr İle
3041	İsfahan Taksim	Kemançe İle
	Besteniğâr Taksim	Yaylı Tanbûr ile
3042	Hicaz Taksim	Tanbûr İle
	Nihavend Taksim	Yaylı Tanbûr İle

Yalnız Yaylı Tanbûr İle

Yaylı Tanbûr; Tanbûr rebab vaziyetinde kemançe yayı ile çalınır. Diğer bir nevi ve Cemîl Bey'in ihtiragerdesidir.

3043	Ninni	
	Yanık Ninni	

Ninni: Hissi ve müesser bir zemzeme-i maderzad der ki çalışırken tıfl-ı şîrhâr ile valide ve dayesi arasındaki müşafehe-i masumanede Cemîl Bey'in bedayi-i mûsikîyesinde olmak üzere, yay teller vasıtasıyla kemançe ve yaylı tanbûr söylettirilmiştir. Yanık ninni itfaiye borusu ve bekçi sadasıyla muhaveresi daha çok olan diğer bir ninnidir.

Çoban Taksimi: Cemîl Bey'in müzeyyen bir tarz ile kemançede icra ettiği meşhur kaval nağmesidir ki her cümlesinin nihayetinde işitilen kuzuların feryadı kemançe yayı ile tanzir edilmiştir.

Orfeon Record

Tanbûrî Cemîl Bey

Kemañçe İle Muhtelif Eserler

3044	Çoban Taksimi	Kemañçe İle
	Gayda	Kemañçe İle
3045	Zeybek Havası	Kemañçe İle
	Nihavend Sirtó	Kemañçe İle
3046	Penbe Kız	Kemañçe İle
	“ “	Kemañçe İle
3047	Çeçen Kızı	Kemañçe İle
	Gaziler	Kemañçe İle

Orfeon Record

Tanbûrî Cemîl Bey

Tanbûr, Kemañçe ve Keman İle Muhtelif Makamattan Peşrevler

3048	Tahir-pûselik Peşrev	Kemañçe ve Ud	1. ve 2. Hane
	“ “ “	“ “	3. ve 4. Hane
3049	Yegâh Peşrev	Tanbûr ve Keman	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3050	Nihavend Peşrev	Tanbûr ve Kemañçe	1.ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3051	Hicazkâr-kürdi Peşrev	Tanbûr ve Keman	1.ve 2. Hane
	“ “ “	“ “	3.ve 4. Hane
3052	Bestenigâr Peşrev	Tanbûr ve Keman	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3053	Uşşak Peşrev	Tanbûr ve Keman	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3054	Mahur Peşrev	Tanbûr ve Kemañçe	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane

3055	Karcıgar Peşrev	Tanbûr ve Keman	1.ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3056	Nühüft Peşrev	Tanbûr ve Keman	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3057	Saba Peşrev	Tanbûr ve Keman	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3058	Osman Bey'in Hicazkâr Peşrevi	Tanbûr ve Keman	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3059	Rast Peşrev	Tanbûr ve Keman	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane
3060	Segâh Karabatak Peşrev	Kemançe ve Ud	1. ve 2. Hane
	“ “	“ “	3.ve 4. Hane

Orfeon Record
Tanbûrî Cemîl Bey

Tanbûr ve Kemançe İle Muhtelif Makamattan Saz Semailer

3072	Hicazkâr Saz Semaisi	Kemançe ve Ud
	Hicazkâr-kürdi Taksim	Kemançe İle
3073	Karcıgar Saz Semaisi	Kemançe ve Ud
	Karcıgar Taksim	Kemançe İle
3074	Rast Saz Semaisi	Kemançe ve Ud
	Rast Taksim	Viyolonsel İle
3075	Sûznâk Saz Semaisi	Kemançe ve Ud
	Sûznâk Taksim	Kemançe İle
3076	Kadim Hicaz Saz Semaisi	Kemançe ve Ud
	Hicaz Taksim	Yaylı Tanbûr İle
3077	Uşşak Saz Semaisi	Kemançe ve Ud

	Uşşak Taksim	Viyolonsel İle
3078	Yegâh Saz Semaisi	Kemançe ve Ud
	Yegâh Taksim	Yaylı Tanbûr İle

Orfeon Record
Tanbûrî Cemîl Bey

Tanbûrî Şehîr Cemîl Bey Merhum İle Hafız Aşir Efendi

3079	Sûznâk Gazel	Âşîyan-I Mürg-I Dil	Tanbûr
	Çifte Telli Gazel	Âhımmı Seni Böyle Perişan Eden Ey Mah	Kemançe
3080	Bestenigâr Şarkı	Kaçma Mecburundan	
	Bestenigâr Şarkı	Her Dem Severim	
3081	Tahir-puselik Şarkı	Ben Sana Mecbur Olmuşum	
	Hicaz Şarkı	Bak Ne Hale Koydu	

Orfeon Record
Tanbûrî Cemîl Bey

Tanbûrî Şehîr Cemîl Bey Merhum İle Hafız Aşir Efendi

3082	Şevkefza Gazel	Ser-I Zülf-I Amberi	Tanbûr
	Mahur Gazel	Yine Zevrâk Derûnum	Kemançe
3083	Hicaz Gazel	Bende Mecnundan	Kemançe
	Uşşak Gazel	Ey Sine ? Sana Ne Oldu	Kemançe
3084	Sûznâk Gazel	Her Zaman ? Nigahımda	Kemançe
	Hüseyni Taksim		Yaylı Tanbûr

Orfeon Record
Tanbûrî Cemil Bey

Tanbûrî Şehir Cemil Bey Merhum İle Gazelhan Şehrî Hafız Osman Efendi

3085	Uşşak Gazel	Her Zaman Bir	Tanbûr
	İsfahan Gazel	Dil Verme Gönül	Tanbûr
3086	Sûznâk Gazel	Dil Verme Gönül ¹⁷	"
	Bestenigâr Gazel	Sergüzeştîm Şerh Edersem	Kemañçe
3087	Hüzzam Gazel	Bir Dil ki	Kemañçe
	Hicazkâr Şarkı	Neyledi Gör Bana O Mah	
3088	Karciğâr Şarkı	Kuzumun Gözleri Kara	
	Dağı Şarkı	Tavлада Beslerler	Tanbûr ve Kemañçe
3089	Hüseyni Şarkı	Karşıda Kürd Evleri	
	Hüseyni Erzincan Havası		

Orfeon Record
Tanbûrî Cemil Bey

Tanbûrî Şehir Cemil Bey Merhum İle Hafız Sabri Efendi

3090	Hüzzam Gazel	Yatmış Uyumuş	Tanbûr
	Hicaz Gazel	Dersime Vakıf Değil	Kemañçe
3091	Rast Gazel	Merdüm-i Dideme Bilmem Ne füsün Etti	Lavta
	Saba Gazel	Doğdum Doğalı	Yaylı Tanbûr

¹⁷ Cemil Bey'in tuttuğu defterde bu gazel " Bir Dil ki Esir-i Gâm" olarak geçmektedir. Bkz; Cemal Ünlü, s. 450.

Orfeon Record
Tanbûrî Cemîl Bey

Tanbûrî Şehîr Cemîl Bey Merhum İle Hafız Yakub Efendi

3092	Hüzzam Gazel	Renk Renk Olmuş	Tanbûr
	Nihavend Gazel	Zulmet Gamda Kalan Gönlüme	Kemançe

Sipariş İçin Sıra Numarasını Vermek Kafidir.

SONUÇ

Katalog, takdim yazısından sonra Fransızca ve Osmanlıca olarak devam etmektedir. Varağın sağ kenarı Osmanlıca sol taraf ise Fransızcadır. Orfeon Record kataloğu Cemîl Bey'in tuttuğu defterden biraz farklıdır.¹⁸ Mesela kayıtlarda çalınan bir enstruman defterde yaylı tanbûr iken kataloğa kemançe olarak geçmiştir. Cemîl Bey'in titiz sanat anlayışı düşünüldüğünde kayıtlardaki enstruman farklılıklarında deftere itibar etmek gerekmektedir.¹⁹ Farklı makamlarda tasnif edilmiş 150'ye yakın şarkı, gazel ve değişik formdaki sözlü eserler Orfeon Rekord kataloğunda bulunmazken bazı saz eserleri de defter kayıtlarında görülmemektedir. Şarkı ve gazel gibi sözlü formların kataloğa alınmama nedeni muhtemelen katalogda yalnızca Cemîl Bey'in solo icralarının bulunma tercihinden kaynaklanmaktadır. Katalog Cemîl Bey'in vefatından sonra basılmıştır. Bu da katalogda yeralan 50'ye yakın saz eserinin henüz icra edilmediğinden defterde yazılı olmadığını göstermektedir.

Orfeon Rekord plaklarına bakıldığında dönemin en ünlü hanende ve sazandelerinin kayıtları görülmektedir. Cemîl Bey gibi bir virtüöze eşlik edecek sazandeler de şüphesiz sazında usta isimlerden seçilmişlerdir. Zira icralar büyük bir uyum ve eşsiz bir ahenk eşliğinde yapılmıştır. Kayıtlar dinlendiğinde Cemîl Bey'e eşlik eden sazın adeta üstadın gölgesini takip ettiği ve ondan aldığı ilhamla güçlü bir entonasyon yakaladığı görülmektedir. Bir taraftan Cemîl Bey'in benzersiz icrası dinlenirken diğer taraftan icrayı

¹⁸ Karşılaştırma için bkz; Cemal Ünlü, s 448.

¹⁹ Kayıtlar için bkz; Tanbûrî Cemîl Bey Vol. II-III ,Traditional Crossroads Yayınları, New York 1995. Tanbûrî Cemîl Bey, Kalan Müzik Yayınları, İstanbul 1995. (Bu albümlerde kayıtların büyük bir bölümü vardır. Olmayan kayıtlar için hususi arşivler kontrol edilmelidir)

bütün nüanslarıyla süsleyen bir refakat duyulmaktadır. Neyzen Niyazi Sayın ve Tanbûrî Necdet Yaşar gibi yirminci yüzyılın yetiştirmiş olduğu en önemli saz sanatçılarına da ilham kaynağı olan bu kayıtlar eşsiz sanatkârlarla yapılmıştır. Bu sanatkârlar arasında Kemani Bülbül Salih Efendi, Tanbûrî Fuad Efendi²⁰, Udî Nevres Bey, Udî Şevki Bey ve Piyanist Cemal Bey gibi sanatkârları sayabiliriz. Cemil Bey gazel ve şarkılarda Hafız Aşir Efendi, Hafız Yaşar Bey, Hafız Osman Efendi, Hafız Sabri ve Hafız Yakup gibi hafızlara eşlik etmiştir. Tanbûrî Cemil tuttuğu notlarda isim olarak yalnızca Udî Nevres Bey'den bahsetmektedir.²¹ Bu tutumunda Nevres Bey'in virtüozlukta Cemil Bey'den hemen sonra anılmasının önemi büyüktür.

²⁰ Cemil Bey'in talebesi olan Kadı Fuad Efendi hocasının vefatına kadar onunla meşk etmiştir. Vasiyeti üzerine Cemil Bey'in Merkez Efendi Mezarlığı'ndaki kabrine defnedilmiştir.

²¹ Cemal Ünlü, s. 452.

Kaynakça

- Akçura, Gökhan. *İvır Zıvır Tarihi I*. İstanbul: Om Yayınevi, 2001.
- Cemîl, Mesud. *Tanbûrî Cemil'in Hayatı*. İstanbul: Kubbealtı Neşriyat, 2002.
- Devellioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Sözlük*. Ankara: Aydın Kitabevi, 2012.
- Harold G. Hagopian, Ercüment Aksoy. *Tanbûrî Cemil Bey Vol. II-III Albüm Kitapçığı*. New York: Traditional Crossroads Yayınları, 1995.
- İnal, İbnül Emin Mahmut Kemal. *Hoş Sada*. İstanbul: Maârif Basımevi, 1958.
- Kanar, Mehmet. *Türkçe- Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. İstanbul: Say Yayıncılık, 2011.
- Orfeon Record. *Mûsikîşinas-Şehir Tanbûrî Cemil Bey'in Artistik Plaklarının Hususi Kataloğu*. İstanbul: Feniks Matbaası.
- Pendik Belediyesi. *Gramofonun Tarihçesi*. İstanbul: Pendik Belediyesi Yayınları, 2010.
- Rasim, Ahmet. *Beday-i Keşfiyât ve İhtiraât-ı Beşeriyeden Fonograf*. İstanbul: Matbaa-i K. Bağdadliyan, 1886.
- Ünlü, Cemal. *Gel Zaman Git Zaman*. İstanbul: Pan Yayıncılık, 2004.
- Taylan, Cem. *Tanbûrî Cemil Bey*. İstanbul: Kalan Müzik Yayınları, 1995.
- Tokuz, Gonca. *Tanbûrî Necdet Yaşar (Anılar-Dostlar)*. İstanbul: Mas Yayınları, 2009.

**The Famous Musician Tanburi Cemil Bey's
Private Catalog of His Artistic Records and Cemil Bey's Notes**

Citation / ©- Özden, E. (2013). The Famous Musician Tanburi Cemil Bey's Private Catalog of His Artistic Records and Cemil Bey's Notes, *Çukurova University Journal of Faculty of Divinity* 13 (1), 211-227.

Abstract- *After the invention of phonograph a new profession has originated especially between the artists. Anymore artists can get through to the public with the quality records taken in the studios. Also we can get an idea about music of the age by means of this music technology started to come into sight at the end of the 19. Century. Sound recording companies started to serve ottoman music after America and Europe have given out sound to the thousands of record by means of studios constituted in Istanbul. These companies have preparing catalogs additional to the records. These catalogs have been preparing in two forms. The catalogs prepared for the most important musical artists of the age like yaşar bey, deniz kızı eftelya and tanburi cemil bey were the most special catalogs. The others consisted of public catalogs given the list of general works. The special catalogs are very important for the history of music because of presenting the musical playing of artists as an autonomous list. This study mentions the special catalog prepared for tanburi cemil bey by orfeon record and the notes taken by the master.*

Key words- *Phonograph, Edison, Bilumental Brothers, Tanbûri Cemil Bey, Orfeon Record.*